

Förord

Perioden kring sekelskiftet 1900 var avgörande för kvinnors väg från privat till offentligt. Detta var en av grundtankarna vid formuleringen av forskningsplanen för det av Riksbankens jubileumsfond finansierade projektet *Formering för offentlighet. En kollektivbiografi över stockholmskvinnor 1880–1920**, som ägnas åt Stockholm som mötesplats, relationen privat/offentligt, kvinnornas individuella banor, deras nätverk och deras insatser för att forma moderna offentligheter. Vi arbetar inom projektet med tre olika slag av offentliga arenor – de filantropiska/socialpolitiska, kulturella och pedagogiska.

Vi tar avstamp i det teoretiska perspektiv som utformats av Pierre Bourdieu och hans medarbetare och gör bruk av begrepp som kapital och fält, dispositioner och positioner. De sammanhang vi analyserar torde snarast vara fält i vardande. Icke desto mindre låter de sig studeras med de teoretiska redskap Bourdieu med flera har utvecklat. Offentlighetsbegreppet kommer under arbetets gång att utsättas för kritisk granskning.

Det första bidraget *När fältbegreppet inte räcker till. Svårigheter i studiet av kvinnors nätverk* av Donald Broady diskuterar problem som kan uppstå med den metodologiska ansats vi valt. Fält, skuggfält, nätverk och olika slag av kapital diskuteras och en sammanställning över faktorer som kan vara viktiga vid analys av kvinnors väg mot det offentliga. Ett metodiskt angreppssätt för projektet är kollektivbiografen, prosopografen, som presenteras i en uppsats; även den av Donald Broady.

Vår studie är avgränsad till Stockholm. Det andra bidraget *Stockholm som kulturellt rum kring förra sekelskiftet* av Boel Englund och Jonas Gustafsson behandlar staden Stockholm som geografiskt, socialt och kulturellt rum. Det intensiva byggandet – både av esplanader och hus – skildras kort liksom möten mellan människor av kött och blod – författare, läkare, tandläkare, politiker, socialt verksamma personer, journalister, vetenskapsmän och ”vanliga dödliga” – skildras kort. Gränsen mellan privat och offentligt är flytande – mycket av det offentliga försiggår i hemmen, i salonger eller inom sammanslutningar. Det tryckta ordets offentlighet utgörs främst av män och här ges en första skiss.

En annan typ av offentlighet utgörs av de kongresser, konferenser och möten som anordnades av olika yrkesgrupper eller av t.ex. kvinnorörelsen. *Kvinnokonferensen 1897* i Stockholm hölls samtidigt med den Allmänna Konst- och Industriutställningen och samlade en stor mängd kvinnor och män i Frimurarlogens samlingsal på Blasieholmen för att väcka uppmärksamhet i kvinnofrågan. Lovisa af Petersens beskriver att konferenskvinnorna inte bara ville arbeta utåt – de strävade även ”uppåt och inåt”. Fokus ligger dels på hur konferensen organiserades, dels på den bild kvinnorna själva framhåller och även pressen ger av deras initiativ. De inre stridigheter som förekom i anslutning till konferensen hålls nere till förmån för bilden av en enad kvinnorörelse.

Några av de kvinnor vi studerar blir föremål för särskild uppmärksamhet där vi söker rekonstruera delar av individernas livshistoria och teckna spänningen mellan individuella livslopp och formandet av de institutioner och sociala fält de bidrog till att

* Se <http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/ffo.htm>

bygga upp. Intresset för strukturer paras med en uppmärksamhet på individerna. I det fjärde bidraget, *Tre stockholmskvinnor och deras "hem för andra" kring sekelskiftet 1900*, beskrivs tre kvinnors livslopp i relation till de olika slag av hem de etablerade eller medverkade till att åstadkomma. Lena Hammarberg, Ingrid Heyman och Eva Trotzig prövar tanken, med stöd av Bourdieus begreppsapparat, hur kvinnornas egna barndomshem kan utgöra en objektiv social kategori som verkar strukturerande på deras uppfattning om hemmet som subjektiv kategori, dvs. deras föreställningar om hem. De tre kvinnornas agerande tolkas dels med ett religiöst perspektiv, dels med Ellen Keys kristendomskritiska perspektiv, dels utgör Bourdieus teori om habitus och kapital ett tolkningsalternativ.

De två sista uppsatserna analyserar olika delar av den pedagogiska offentligheten. Det femte bidraget *Flickskola och seminarium som nätverk, bildningsväg och verksamhetsfält* av Agneta Linné och Kerstin Skog Östlin analyserar flickskolorna i Stockholm som mötesplats för många av kvinnorna inom det pedagogiska området. En sammanställning som visar 24 kvinnors verksamhet vid 13 flickskolor ger belägg för att stora möjligheter fanns för att etablera nätverk. Anknytning görs till Habermas' analys av offentligheten som en form för öppet kritiskt samtal. I den pedagogiska offentligheten avgränsas talet till frågor om uppfostran, utbildning och undervisning. Motsättningar mellan statligt och privat, flick- och gosskolor berörs. En individs – Anna Sörensen – karriärväg genom utbildning och arbete fram till den högsta statliga tjänsten en dåtida lärarinna kunde få, rektor för folkskolelärarinneseminarier i Stockholm, levandegör de problem välutbildade kvinnor kunde möta och de strategier de begagnade.

Det sista bidraget *Den kvinnliga eliten* av Annika Ullman är av annan karaktär än övriga och behandlar ett tema om den kvinnliga eliten, dess relationer till män och till andra kvinnor. Detta tema är hämtat ur en bok som föreligger i manus *Stiftarinnor, föreståndarinnor. Sofi Almquist, Anna Sandström, Anna Ahlström och deras tid*. Annika Ullman startade sitt arbete inom ramen för ett tvåårigt forskningsstipendium 1998-2000. Övriga medarbetare påbörjade de studier, som här delredovisas, i januari 2000.

De fem sista uppsatserna är bearbetningar av bidrag som diskuterades vid konferensen *Formering för offentlighet* den 22 november 2000 i Uppsala. Vårt projekt hade då pågått sedan januari 2000 och föreliggande publikation är en första avrapportering. Vid konferensen kommenterades bidragen och vi tackar varmt för synpunkter och engagerad diskussion. Lista över konferensdeltagare och kommentatorer av bidragen bilägges.

Stockholm i februari 2001

Ingrid Heyman

Eva Trotzig